Perustuslakivaliokunta 18.09.2017

Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma (O 17/2017 vp)

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta osallistua kuulemiseen.

Ihmisoikeusliitto pitää hyvänä, että Suomen ensimmäinen vuodet 2012–2013 kattanut perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma ei jäänyt ainoaksi, vaan nyt käsillä on toinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma. Toimintaohjelma on yksi hyvä tapa siirtää perus- ja ihmisoikeuksien edistämistä jälkikäteisestä raportoinnista ennakoivaan ja johdonmukaiseen tavoitteiden asetteluun ja suunnitteluun.

Ensimmäisessä perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa ei määritelty painopisteitä, eikä hankkeille osoitettu myöskään niiden tarvitsemaa rahoitusta. Ensimmäisen toimintaohjelman hankkeet olivat pitkälti sellaisia, jotka olisivat toteutuneet toimintaohjelmasta riippumatta. Ihmisoikeustoimintaohjelmasta tuli lopulta sisällöllisesti ja temaattisesti melko epäyhtenäinen kokoelma ministeriöissä käynnissä olleista hankkeista.

Hankemuotoisuuden sijaan perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa on tärkeää pyrkiä kohti ajattelua, jossa kaikki toimenpiteet vievät samoihin tavoitteisiin. Näin myös vaikuttavuus lisääntyy. Olisi tärkeää, että perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma linkittyy vahvasti ja uskottavasti niihin suuriin rakenteellisiin muutoksiin, jotka ovat käynnissä (kuten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus).

Myös toista toimintaohjelmaa vaivaa ensimmäisestä ohjelmasta tuttu hankemaisuus. Ohjelmassa on monia hyviä hankkeita, mutta ihmisoikeuksia ei voi toteuttaa pelkillä hankkeilla, niin hyviä ja innovatiivisia kuin ne parhaimmillaan voivatkin olla.

Toiseen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan valitut painopisteet ovat hyviä, ja painopisteiden rajaaminen on vaikuttavuuden näkökulmasta perusteltua. Toisaalta monia keskeisiä ihmisoikeusongelmia vääjäämättä on jäänyt ohjelmasta puuttumaan. Ohjelman ulkopuolelle on jäänyt asioita, joissa Suomella on paljon tehtävää ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Tällaisia ovat esimerkiksi siirtolaisten vakava työhyväksikäyttö Suomessa sekä monet muut maahanmuuttoon liittyvät oikeuskysymykset. Samoin taloudelliset ja sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet jäivät ohjelmassa lähes huomiotta, mistä Ihmisoikeusliitto on huolissaan.

Hienoa on, että ihmisoikeuskasvatus, joka jäi ensimmäisen toimintaohjelman ulkopuolelle, on nyt yksi neljästä painopisteestä.

Ihmisoikeuskasvatuksen alla toteutettavat toimenpiteet havainnollistavat kuitenkin hyvin hankemuotoisuuden haasteita laajemminkin. Toimintaohjelman perus- ja ihmisoikeuskasvatusta ja –koulutusta koskeva SWOT-analyysi tuo esille monia ihmisoikeuskasvatuksen aukkokohtia. Toimintaohjelmaan valitut toimenpiteet eivät kuitenkaan vastaa niihin rakenteellisiin haasteisiin, jotka analyysikin nostaa esiin. Näitä rakenteellisia haasteita ovat mm.

- eri ammattiryhmille nimenomaisesti suunnattua perus- ja ihmisoikeuskoulutusta ei tarjota tai koulutus ei ole riittävän konkreettista tai laadukasta
- valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin sisältyvät ihmisoikeudet eivät jalkaudu riittävästi kouluihin sillä opettajien oma perus- ja ihmisoikeusosaaminen on puutteellista, eikä aihepiiri sisälly nykyisellään opettajien koulutukseen

Tärkeää on, että ihmisoikeuskasvatus saadaan sisälle koulutuksen virallisiin rakenteisiin. On myös varmistettava että mm. opettajankouluttajat ja opettajat saavat tarpeeksi perus- ja täydennyskoulutusta.

Ihmisoikeusvaikutusten arviointi pitää toteuttaa kauttaaltaan kaikissa ihmisoikeuksien kannalta merkityksellisissä hankkeissa. Miten tämä ohjelma voi osaltaan vaikuttaa siihen, että lainvalmistelujen varhaisessa vaiheessa arvioidaan, miten kulloinenkin laki tulee vaikuttamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen?

Seuranta havaittiin keskeiseksi ongelmakohdaksi myös ensimmäisen toimintaohjelman arvioinnissa. Seurantaan tarvitaan huomattavasti enemmän aikaa ja resursseja.

Ihmisoikeusliitto kiittää sitä, että toisen toimintaohjelman valmistelussa otettiin pohjalle ne huomautukset ja suositukset, joita Suomi on saanut kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä. YK:n ja Euroopan Neuvoston Suomen viranomaisille antama kritiikki onkin syytä ottaa vakavasti.

Helsingissä syyskuun 18. päivänä 2017

Kaari Mattila
pääsihteeri

Milla Aaltonen
vaikuttamistyön päällikkö

Lisätiedot:
Milla Aaltonen, milla.aaltonen@ihmisoikeusliitto.fi, p. 044 738 9120